

Особистість у колективі

До 100-річчя від дня народження

В.О. Сухомлинського

Василина ХАЙРУЛІНА,

член-кореспондент НАПН України, доктор філософії,
заслужений працівник освіти України

У липні ц. р. в Інституті реформ і розвитку школи при Східно-Китайському університеті м. Шанхая відбулася Міжнародна наукова конференція «Розвиток учнів у повсякденному класному, шкільному, сімейному та суспільному житті». Її мета – проаналізувати знахідки та відкриття у дослідженнях, продовжити співпрацю науковців і практиків, узагальнити здобутки китайських учителів-методистів і напрацювання зарубіжних колег щодо навчання та розвитку особистості.

Головуючий на конференції директор Інституту Ю Ліпін представив членів президії учасникам заходу. Слово для доповіді було надано головному редактору журналу «Класний керівник» Чжао Фуцзян, який окреслив проблеми, що потребують колективного обговорення, узгодження позицій, вироблення та прийняття рішень.

Зазначимо: представництво зібрання було надзвичайно високим. Виступали освітяни різного рівня – від звичайного вчителя, класного керівника до начальника управління освіти провінції та президента АПН Китаю.

У виступах йшлося передусім про школу і сучасні вимоги до вчителя, класного керівника, директора школи, науковця. Обговорювалося, як розвивати, плекати особистість засобами впливу колективу і в колективі. Значна увага приділялася ролі класного керівника як посередника між школою, суспільством і родиною. Аналізувалися шляхи вдосконалення роботи класного керівника, зокрема методи впливу на особистість, колектив, створення умов для організації колективу.

Після декількох виступів було запропоновано поставити запитання до доповідачів. Вони засвідчили зацікавлене ставлення учасників конференції до означених проблем. Особливу увагу привернула доповідь учителя, класного керівника Чжао Жонжон, у якій йшлося про організацію класного колективу: як керувати класом, виховувати дітей здоровими і щасливими.

Із доповіді присутні дізналися, що, починаючи з 2012 року, в школі організовано читання та обговорення праць класиків педагогіки. Це забезпечило створення для вчителів атмосфери роздумів та творчого пошуку. Доповідач прочитала багато книжок Василя Сухомлинського, у тому числі «Як виховати справжню людину». Вона була вражена,

що педагог-гуманіст присвятив усе своє життя дітям і освіті, стверджував, що до дітей необхідно ставитися як до рівних, з повагою. Думки Василя Олександровича надихнули китайського вчителя на нові пошуки щодо спілкування з вихованцями: необхідно виховувати їх на основі справедливості, поваги, уваги, підтримки, менше критикувати – більше радитися та заохочувати, дати можливість зростати вільними. Головна мета виховання – індивідуальний розвиток кожного, аби діти стали впевненими у власних силах. Найважливіші принципи, якими вона керується в педагогічній діяльності, – справедливість, виховання у колективі, сприяння розумінню, що джерелом розвитку душевних сил є читання, формування впевненості у власних силах. Учитель розкрила «секрети» реалізації цих принципів і акцентувала на тому, що головне у педагогіці – це любов до дитини. Вона висловила впевненість: мудрість Учителя – Василя Сухомлинського – відкриє для освітян новий світ мислення, нові шляхи пошуку методик впливу на особистість у колективі і засобами впливу колективу.

Змістовним, наповненим конкретними прикладами був виступ Ма Куй, директора початкової школи №4 Цзяочжоу «Практика і досвід виховних ідей Василя Сухомлинського». Доповідач розповіла про діяльність школи Цзяочжоу, основу концепції якої становить творча спадщина В.Сухомлинського, про проблеми, пов'язані зі створенням колективу.

Вона порушила питання взаємодії з батьками, які переконані в тому, що освіта і виховання – це справа школи; реалізацію реформ у школі. Директор розповіла, що часто згадує 1985 рік, коли почала вчителювати і їй дуже поталанило – до рук потрапила книжка В.Сухомлинського «Сто порад учителю». Його поради, як маяк, освітили учительський шлях. Відтоді, як її призначили директором школи, вона

постійно звертається подумки до Василя Олександровича. Ми виконуємо його поради, зокрема про те, що керувати школою – це передусім керувати педагогічними процесами, адмініструванню має відводитися друге місце.

Робота вчителя – основна рушійна сила змін в освіті, тож без дієвої підтримки вчителя освітня концепція буде нереальною. В.Сухомлинський стверджував, що не може бути абстрактного учня. Ма Куй переконана, що не може бути абстрактного вчителя, у кожного вчителя є свої почуття та різні життєві проблеми.

Вона наголосила: якщо мистецтво і майстерність педагогічної діяльності полягає у розкритті сил та можливостей кожного учня, то мистецтво управління адміністрації школи – в тому, щоб розкрити сили і можливості кожного вчителя, щоб у шкільному колективі він почував себе гідно і радів своїй творчій праці.

Продовжив розмову про Рік читання творів В.О. Сухомлинського та аналіз його книжок директор Хуандао-Чжуцяньлуської школи Чжан Янь. Він зазначив, що вивчення творчості педагога-гуманіста переконує у необхідності проведення уроків-роздумів, живого спілкування з природою, вивчення довкілля. Важливо, щоб учні усвідомили, що людські якості – моральні, ділові, особистісні визначаються не національністю, а інтелектуальним, моральним рівнем, умінням досягати результатів та вибудовувати стосунки з іншими людьми.

Важливу роль у створенні класного колективу і вихованні особистості в ньому відіграє праця, що впливає на розвиток творчості, естетичних смаків, моральності і відповідальності. В експериментальних китайських школах введено новий курс «Маленький Ньютон», що має на меті розвиток логічного мислення, спостережливості, вміння зіставляти факти, предмети, явища. А також розуміння абстрактних істин, що здійснюється шляхом практичної діяльності, під час якої набуваються знання, виховується інтерес учнів до науки.

Неабиякою популярністю користуються спецкурси «Розумний робот», «Маленький винахідник», «Експериментатори», «Цікава математика», «Ігри та відкриття». Важливо виховати потребу в читанні наукової і науково-популярної літератури. «Не можна говорити про стійкі знання, якщо учень не виходить за рамки підручника», – акцентує директор. Читання книжок допомагає людині зростати та вибудовувати власний духовний світ. У школі успішно реалізуються проекти «Сімейне читання», «Виразне читання», пов'язані з удосконаленням навичок читання, що дає змогу дітям отримувати від нього задоволення, збагачує їхній культурний і духовний світ, закладає міцну основу неперервного навчання і розвитку особистості.

У своєму виступі професор Лі окреслив шляхи та умови формування особистості в колективі і через колектив, наголосив на ролі класного керівника. Свої думки він підсилював цитатами Конфуція,

переконував колег у необхідності нових наукових пошуків, запрошував іноземних колег до співпраці.

Професор Тан усе своє життя присвятив вивченню творчої спадщини Василя Сухомлинського. Понад 30 років він є науковим керівником експериментальних досліджень із проблеми творення класного колективу та формування особистості в колективі. Доповідач обґрунтував програму розвитку та вдосконалення системи навчання класних керівників. Закликав упроваджувати творчу спадщину В.Сухомлинського в освітній простір шкіл, надихаючись підготовкою до 100-річного ювілею видатного педагога.

Вчений запропонував науковцям узагальнювати свої ідеї зрозумілою для звичайного вчителя мовою. Акцентував увагу присутніх на значущості наукової конференції в розвитку китайської педагогіки.

У Китаї значна увага приділяється взаємодії школи і сім'ї та навчанню батьків, аби ті змогли сприяти розкриттю природних здібностей дітей, виховувати повагу до членів родини, незважаючи на те, кого в родині вважають найважливішим – дідуся, бабусю, маму, тата. У сучасному суспільстві актуалізувалася проблема – батьки-заробітчани, які залишають дітей з бабусями, а іноді – і з іншими членами родини, приятелями, оскільки самі вирушають до великих міст на заробітки. Поряд із цим у виступах особлива увага приділялася вихованню материнства.

Головний меседж мого виступу – любов Василя Олександровича до своєї професії, а ще більше – до дітей!

У чому сенс педагогічної любові до дітей? Що це – природний дар чи набута якість? Чи можна навчитися любити дітей? Важко однозначно відповісти на ці запитання. Безперечно одне – учитель не може любити дітей так, як люблять їх батьки. Кожен учитель любить їх по-своєму й виражається ця любов у різних формах.

Для В.О. Сухомлинського «педагогічна любов» – це передусім повага до особистості дитини, турбота про неї; це складний процес розуміння, вивчення дитини, відкриття в ній людської краси, на основі якої відбувається формування особистості. Школа має любити дитину, тоді і вона обов'язково полюбить школу. Без любові і поваги до вихованців будь-які розмови про гуманність і людяність – порожні розмови.

На жаль, не всі вчителі однаково ставляться до учнів, що більше – люблять їх. Ставлення вчителів, які володіють природним даром любові до дітей, що виявляється в емоційному позитивному ставленні до них, завжди породжує відповідну любов дітей. Водночас є вчителі, які володіють знаннями на високому професійному рівні, не виявляючи при цьому особливої любові до учнів.

Однак вони дістають щире дитячу вдячність за свою працю. Напевно, ці вчителі також люблять своїх вихованців, але в силу особливостей характеру ця любов виявляється не в емоціях, а в турботі про їхній розвиток, прагненні допомогти опанувати

якомога більше знань на уроці. Є ще одна категорія вчителів – байдужих до дітей. Час спілкування з дітьми вони зводять до мінімуму, виконуючи службовий обов'язок без натхнення і без суттєвого старання.

«Всього себе віддавай дітям і тільки тоді ти зможеш називатися Вчителем», – ці слова є педагогічним кредо і сенсом усього життя В.О. Сухомлинського.

У казках, новелах, оповіданнях В.О. Сухомлинського відчувається внутрішня напружена боротьба за людське в людині, протистояння загрози дегуманізації людини.

Його творчість багатогранна і багатоаспектна. Аналізуючи її, варто розглядати різні грані таланта Василя Олександровича – вдумливого педагога-практика, творчо мислячого вихователя; глибокого, солідного вченого в галузі педагогіки, високоосвічену людину, неперевершеного архітектора школи майбутнього.

Як справжній гуманіст, Василь Олександрович прекрасно розумів і постійно відстоював значущість всебічного і гармонійного розвитку особистості. Виховання всебічно розвинутої особистості В.О. Сухомлинський пов'язував з перетворенням освіти на важливу життєву потребу. Його турбували питання соціальної деформованості суспільства, недооцінювання ролі інтелігенції у суспільному розвитку, зниження рівня освіти під час переходу до загальної обов'язкової освіти, слабкості кадрового і методичного забезпечення освіти, недостатнього матеріального оснащення школи.

У своїх працях В.О. Сухомлинський обмірковує проблему виховання у дітей розуміння узгодження матеріальних і духовних потреб, культури бажань, розкриває шляхи формування психологічної готовності до праці. Важливе значення має таке його твердження: справжній зв'язок праці і знань полягає в тому, що культура думки виховує культуру взаємодії людини з природою. Проблема становлення всебічно розвинутої особистості пов'язана з необхідністю виховання високої педагогічної культури сім'ї, основним методом якої Василь Олександрович вважав проведення етичних бесід, присвячених високій місії матері і батька. Це бесіди про любов і дружбу, шлюб, народження і виховання дитини.

В.О. Сухомлинський вперше у вітчизняній педагогіці порушив проблему виховання моральної зрілості як невід'ємної складової виховання всебічно розвинутої особистості. Це поняття охоплює громадянськість, ідейну стійкість, вірність переконанням, готовність їх відстоювати, зрілість думки.

Значну роль Василь Олександрович відводив системоутворювальному чиннику – спрямованості всієї навчально-виховної роботи на формування у школярів високих моральних якостей.

Центральний стрижень гармонійної, всебічно розвинутої особистості, на переконання педагога, – це людяність у людини. Саме з цим стрижнем

пов'язує він все, що набувається дитиною у житті взагалі і в школі зокрема. «Без моральної чистоти втрачає сенс усе – освіта, духовне багатство, трудова майстерність, фізична досконалість» (Сухомлинський В.А. Етюди о коммунистическом воспитании / В.А. Сухомлинский // Народное образование. – 1967. – №2. – С. 39).

При цьому Василь Олександрович наголошував, що основою моралі є обов'язок. Тому підґрунтям його педагогіки є ідея морального обов'язку: людини перед людиною, суспільством, Вітчизною; батька і матері перед своїми дітьми і дітей перед батьками; окремої особи перед колективом і перед вищими моральними принципами.

Кожний новий день віддаляє нас від того часу, в якому жив і творив В.О. Сухомлинський. Але, як це завжди буває, думки і справи справді великих людей з часом не лише не застарівають, не лише не віддаляються, а й стають все ближче, потрібніше новим поколінням. Так і гуманістична педагогіка Василя Олександровича Сухомлинського продовжує активно втілюватися і розвиватися у педагогічному просторі.

На таких міжнародних конференціях відбувається взаємозбагачення досвідом, коли народжуються нові педагогічні ідеї та переконання. Під час зустрічі із китайськими колегами вкотре переконанася, як світ шанобливо ставиться до В.О. Сухомлинського і надзвичайно цінує його творчість, а ми, представники України, є ніби ретрансляторами осмислених власним серцем, досвідом наших шкіл його ідей.

Сухомліністи Китаю активно, на державному рівні готуються до відзначення столітнього ювілею В.О. Сухомлинського.